

SLOVANSKÝ
SÚSTAV

Slovanská lexikografie počátkem 21. století

Sborník z konference
Praha 20. – 22. 4. 2016

Kolektiv autorů.

Redakčně připravili:

B. Niševa (hl. red.), D. Blažek, I. Krejčířová, K. Skwarska, E. Šlaufová, M. Vašíček

Recenzenti:

PhDr. Ludmila Uhlířová, CSc., dr. h. c.

PhDr. Ilona Janyšková, CSc.

Slovanský ústav AV ČR, v. v. i.

Praha 2018

ISBN 978-80-86420-65-3

Obsah

A. SYNCHRONNÍ LEXIKOGRAFIE

1. Výkladové slovníky, slovníkové portály

<i>Людмила Кирова: Български онлайн речници</i>	17
<i>Michaela Lišková: Exemplanke v Akademickém slovníku současné češtiny</i>	25
<i>Tanja Mirtič: Flektivní a akcentuační paradigmatata v novém Slovníku slovinského spisovného jazyka</i>	33
<i>Renáta Neprašová: Propriální frazeologie ve výkladovém slovníku</i> ...	41
<i>Zdeňka Opavská: Monokolokabilita ve výkladovém slovníku</i>	49
<i>Andrej Perdih: Dictionary Portal Fran: Current State and Future Developments</i>	57
<i>Andrej Perdih: Tipologija iztočnic v novem Slovarju slovenskego knjižnega jezika</i>	67
<i>Andreja Žele: Prikazovanje različne prostomorfemskeosti v razlagalnem slovarju</i>	73
<i>Piotr Żmigrodzki: Wielki skownik języka polskiego PAN – elektroniczny słownik ogólny polszczyzny XXI wieku</i>	85

2. Dvojjazyčné slovníky

<i>Renate Belentschikow: Русский глагол в 10-ом томе Майнцского Русско-немецкого словаря</i>	101
<i>David Blažek: Slovinská počítačová terminologie a její odraz ve Slovinsko-českém slovníku</i>	111
<i>Владимир Дубичинский: Словари ложных друзей переводчика и лексических параллелей</i>	119
<i>Желька Финк-Арсовски: О двух словарях сравнительных фразеологизмов</i>	129

<i>Mária Košková: Bezekvivalentná lexika v dvojjazyčnom slovníku (na bulharskom a slovenskom materiáli)</i>	137
<i>Елена Крейчова: Езикът на юридическите текстова, отразен в Чешко-българския юридически речник</i>	145
<i>Petra Stankovska: Nový česko-slovenský slovník</i>	153

3. Speciální slovníky

<i>Людмила Бабенко: Русские синонимы в лексикографических параметрах: три версии идеографического словаря</i>	163
<i>Miroslaw Bańko: Prospects for distinctive synonym dictionaries in the light of new research on loanword adaptation in Polish and Czech</i>	171
<i>Диана Благоева – Сия Колковска: Аспекти на нормативността в славянските неологични речници</i>	179
<i>Ludmila Danylenko: Český jazyk a lidová kultura: projektový záměr lingvokulturologického slovníku</i>	187
<i>Людмила Федорова: Русский концепт ДОМ в новом Аксиологическом словаре Е. Бартминьского</i>	197
<i>Martina Ivanová – Martin Ološtiak: Morfematické a slovtvorné slovníky slovenčiny</i>	207
<i>Veronika Kolářová – Jana Klímová – Anna Vernerová: Valenční slovník českých substantiv. Východiska a cíle</i>	217
<i>Анна Кулева: К завершению работы над VI томом „Словаря языка русской поэзии XX века“: конкорданс нового типа</i> ...	225
<i>Martin Ološtiak – Martina Ivanová: Slovník viac slovných pomenování v slovenčine</i>	231
<i>Petya Osenova – Kiril Simov: Enriching valency frames lexicon of Bulgarian with Semantic Roles</i>	239
<i>Лариса Шестакова: Славянские заимствования в поэзии Серебряного века (по словарным и корпусным данным)</i>	247
<i>Милен Томов: Лексикографска репрезентация на правописната норма</i>	255

4. Popis slovní zásoby slovanských jazyků – teorie a praxe

<i>Алла Архангельська: Словотвірна фемінізація в сучасному українському мовленні: лексикографічний аспект</i>	265
<i>Атанаска Атанасова: Приложение на Българския национален корпус в лексикографията (с оглед на новите думи в българския език)</i>	275
<i>Veronika Čurdová – Magdalena Kroupová: Slovesa běžet a běhat v lexikografické perspektivě</i>	283
<i>Alexandra Jarošová: Pri ktorých slovesách je reflexívny element sa krátkym tvarom záměna seba?</i>	291
<i>Svetla Koeva – Tsvetana Dimitrova – Karel Oliva: Bulgarian and Czech Names and Name Triggers in WordNet</i>	299
<i>Димитър Колев: Интернационализация на лексиката от областта на спорта в българския и чешкия език</i>	307
<i>Мария Ковшова: Фразеология как особый код культуры: теоретический и лексикографический аспекты</i>	315
<i>Magdalena Kroupová – Veronika Čurdová: Lexikografické zpracování sloves pohybu a sloves manipulace</i>	323
<i>Миглена Михайлова-Паланска: Проблеми на стандартизацията на туристическата терминология в българския и чешкия език</i> .	331
<i>Hana Mžourková: K výkladu významu neurčitých zájmen v současné české a slovenské lexikografii</i>	339
<i>Божана Нишева: Неографското представяне на фразеологичните неологизми в българския и в чешкия език</i>	347
<i>Dorota Pazio-Wlazłowska: Katolicyzm i prawosławie we współczesnej leksykografii polskiej i rosyjskiej</i>	355
<i>Joanna Satola-Staškowiak: Korpusy językowe i wyszukiwarki korpusowe a badania nad współczesnymi tendencjami języków słowiańskich</i>	363
<i>Татяна Михайловна Воронина: Проблемы лексикографической репрезентации метафорических значений (на материале толковых и идеографических словарей)</i>	371
<i>Mojca Žagar Karer: Slovenska terminologija danes in jutri</i>	379

B. DIACHRONNÍ LEXIKOGRAFIE

<i>C. L. Borissoff – A. K. Шапошников: Опыт создания словаря общих и родственных слов русского и санскрита</i>	391
<i>Alena M. Černá: Terminologie v nomenklátorech Daniela Adama z Veleslavína</i>	403
<i>Маргарита Чернышева: Типы „дополнительной информации“ в палео-, медиославянской и в русской исторической лексикографии</i>	411
<i>Христина Дейкова: Славянски vs. Балкански произход в Българския етимологичен речник</i>	421
<i>Елена Генералова: Выделение и лексикографирование лексики просторечного характера (на материале русского языка XVI–XVII вв.)</i>	429
<i>Татяна Илиева: Към въпроса за лексикографското описание на книжовното наследство на Йоан Екзарх</i>	437
<i>Ненад Б. Ивановић: Ка почецима научног метода у српској дескриптивној лексикографији (анализа Покушенија смислосродног речника Ј. С. Поповића из 1847. године)</i>	449
<i>Alenka Jelovšek: Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja: romenske razlag in zgodovinska stvarnost</i>	459
<i>Валентина Калиновская: «Словарь русского языка XIX века» как историко-лексикологический проект</i>	467
<i>Лейла Юрьевна Мирзоева: Отражение эволюционного аспекта аксиологических представлений в Национальном корпусе русского языка</i>	477
<i>Petr Nejedlý: Cesty k slovníku raněnovověké češtiny</i>	485
<i>Мария Новак: Христинопольский Апостол XII века как лексикографический источник</i>	491
<i>Яна А. Пенькова – Александра Е. Соболева: Словник германизмов, заимствованных в русский язык Средневековья через польское посредство, и новые данные картотеки Словаря русского языка XI–XVII вв.</i>	499
<i>Zdenka Ribarova: Srovnávací index ke slovníkům zpracovávaným v rámci Komise pro církevněslovanské slovníky</i>	509

<i>Miloslava Vajdlová: Elektronický slovník staré češtiny</i>	519
<i>Jadwiga Waniakowa: Efekty przelomu cyfrowego we współczesnej etymologii</i>	527

Ка почецима научног метода у српској дескриптивној лексикографији (анализа *Покушенија смислосродног речника* Ј. С. Поповића из 1847. године)*

Ненад Б. Ивановић

Институт за српски језик САНУ, Србија
nenad.ivanovic@isj.sanu.ac.rs

On the Origins of a Scientific Method in Serbian Descriptive Lexicography (an Analysis of A Sample Dictionary of Synonyms by J. S. Popović, Dating from 1847).

This paper represents theoretical and methodological analyses of a work entitled *A Sample Dictionary of Synonyms*, the first scientific description of synonymous words in Serbian philology, which was written and published by Jovan Sterija Popović in 1847. The first part of the paper establishes the scientific basis of the method of analysis of synonyms, which was applied in the *Sample Dictionary* by J. S. Popović. The second part of the paper analyzes the procedures for defining the synonyms which were applied in the *Sample Dictionary*. The analysis is carried out with synonymous verbs of the type *moliti* ('to ask'). With this in view, we formulate certain concluding remarks about the *Sample Dictionary* and its place in the history of contemporary Serbian descriptive lexicography.

Keywords: history of Serbian lexicology and lexicography, lexicographical description of the synonyms, zones of synonyms' lexicographical description, semantic specialization

1. Увод

1.1. Проучавање и аналитичка обрада синонимије у српској науци о језику присутни су од 1847. године, када је српски писац, филолог и филозоф Јован Стерија Поповић¹ у Београду објавио *Покушеније (Покушај одн. Оглед) смислосродног (или синонимног) речника*, научну класификацију чинилаца који одређују разлике између синонима у равни њиховог лексичког значења (Поповић 1847). *Покушеније* је објављено у првој свесци *Гласника Друштва*

* Рад је израђен у оквиру пројекта 178009 „Лингвистичка истраживања савременог српског језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ“, који у целини финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

1 Јован Стерија Поповић (1806–1856), песник, драмски писац, филолог, филозоф и правник. Један од најзначајнијих српских писаца и уопште културних радника у 19. веку. У периоду 1844–1847. активно учествује у оснивању Друштва српске словесности (Академије наука) у Београду, посебно се ангажујући око његовог филолошког програма (Крстић – Станић 2011, 1: 69–235). У овом раду се износи тврдња да Ј. С. Поповић представља оснивача савременог научног метода анализе синонима у српској лексикографији.

српске словесности (данашње Српске академије наука), заједно са још четири огледа посвећена различитим аспектима лексикографске обраде речи: семантичком, термилошком, дијалектолошком и контактолошком.²

1.2. О *Покушенију синонимног речника* Ј. С. Поповића у науци до сада је најопширније писала семантичар и историчар језика Ирена Грицкат, у раду о проблематици синонимије у историји српске филологије (Грицкат 2004). Истичући да Стеријина запажања о вишезначности „подсећају на савремена размишљања о апсолутним и релативним синонимима“, и да носе „зачетке наших савремених схватања о конотацијама у речима“, Грицкатова је уочила и негативне стране његовог *Покушенија*, нпр. обраду која упућује на дефинисање појмовног, а не лексичког садржаја речи (мешање именица са придевима), или „наративне наивности“ у илустровању употребе синонима (лоше конструисани примери). Све ово је навело И. Грицкат да опрезно формулише закључак о Стеријином огледу: „Мора се одати признање овом подухвату, овој првој код нас анализи из области синонимије, макар и псеудонаучној, али у компетенцији тадашњег врло умног човека“ (Грицкат 2004: 15).

1.3. *Задатак и циљ рада*. Имајући све изложено у виду, задатак нашег рада биће да представи структуру *Покушенија синонимног речника* у духу комбинованог, херменеутичко-лингвистичког приступа српској лексикографији 19. века, као и да истражи порекло метода који стоји иза анализе спроведене у њему. Циљ рада одговара дискурсу лингвистичке и, уже гледано, лексикографске историографије, који подразумева следеће задатке: 1) преглед теоријских поставки у *Покушенију* као увод у научни метод анализе синонима; 2) образложење Стеријиних начела семантичке декомпозиције синонимских група, као и начела њихове организације; и 3) идентификацију, на основу изреченог, семантичких појава и структура које су се показале релевантне за анализу синонима у овом делу.

2. Структура и садржај *Покушенија*

По својој *структури*, *Покушеније синонимног речника* може се поделити на *теоријски приступ синонимима* и *речнички чланак*.

2 Огледи изашли су у првој свесци *Гласника* следећим редоследом: *Називословне речи израђене Друштвом српске словесности* (стр. 1–9); *Прилог к српској наречници* (стр. 17–21); *О српским речима пределним* (стр. 21–24); *Покушеније смислосродног (синонимног) речника* (стр. 25–29); и *Речи српско-славенске, у влашком језику познате* (стр. 30–58). Као аутор већине огледа потписан је Јован Стерија Поповић.

2.1. *Теоријски приступ синонимима* видљив је у кратком *Предговору*, у коме се дефинишу синоними као предмет речничке анализе:

„Речи су знаци, којима наша поњатија [појмове] изражавамо.³ Као што се поњатија развијају, тако се и речи плоде, и стално добијају у народу опредељеније. У сваком језику има речи, које се првим погледом чине, да су једнаке; али кад се дуже о њима мисли, примјечава се потајна нека разлика. Тако на пр. *добити* и *примити* чини се да значе једно исто, и опет, кад ји’ добро разгледимо, наћи ћемо черту неку, која ји’ по поњатијама одваја. За докучити ову разлику, морамо речи, тако рећи, цепати, означај сваке стално определити, предмете, на које се односе, добро свежбати; и то је задатак смислосродног речника. Оваково различењавање речи води нас к[а] бољем познавању језика.“ (Поповић 1847: 25).

Из изложеног је видљиво да Ј. С. Поповић истиче постојање везе између филозофског знања о појмовима као менталним представама и језичког знања о речима као реализацијама тих представа у говору. Речи су „знаци“, одн. лексички репрезенти појмова које означавају, а следствено томе, разлике међу речима проналазе се у равни њихових релационих односа према појмовима на које се односе. Према томе, суштина метода анализе синонима садржана је у „опредељивању означаја речи“, односно у „цепању“ или „рашчлањивању“ њиховог садржаја како би се дошло до „потајне разлике“ између појмова које именују лексеме у једном синонимском низу. Филозофско-методолошка подлога таквог приступа може се наћи у теорији логике (њеном појмовном делу) Вилхелма Траудота Круга, немачког филозофа кантовске оријентације, који је својом књигом *Logik oder Denklehre* (1. изд. 1806) остварио значајан утицај на српску академијску филозофију половине 19. века (Круг 1819; Жуњић 2014: 98).⁴

2.2. Следећи ове теоријске поставке, *садржај речничког чланка у Покушенију* сачињавају *лематски* и *описни део*.⁵

2.2.1. У *лематском* делу чланка наводи се низ синонимских речи које се семантички обрађују. Ове речи чине саставни део једне појмовне целине, при чему први синоним представља прототипичан члан низа. За прототипичног члана низа узима се лексема која поседује најпотпунију семантичку парадигму и најнеутралније прагматичко-стилско значење.

3 У раду се грађа и наводи дају у савременој транскрипцији.

4 О утицају Кругове теорије логике на круг српских академијских филозофа половине 19. века (међу које спада и Ј. С. Поповић) в. у Жуњић 2014 (95–100).

5 За изглед речничког чланка (на примеру глагола типа *молити*) в. *Прилог* 1 на крају овог рада.

2.2.2. Анализа значења синонима, као и дефинисање њиховог међусобног односа, у *Покушенију* се врши у описном делу чланка. У овом делу излаже се опште значење прототипичног члана низа, док се друге лексеми дефинишу према сличностима и разликама у односу на њега. Значење лексеми формулише се кроз више зона речничког описа, које се експлицитно не одређују, али су имплициране типом објашњења које је дато у њима. Основна је зона значења, која садржи главне семантичке компоненте синонимског низа. У случају глаголских синонима које представљамо у раду, у овој зони се идентификују семантички актанти предиката: *субјекат* (вршилац радње) и *адресат*, затим, начин вршења радње, околности које доводе до њене реализације, ментално стање учесника у ситуацији и др. елементи контекстуалне различитости синонима. Друга је комуникативно-прагматичка зона, у којој се дефинише однос учесника у ситуацији (њихов надређен одн. потчињен положај), излажу детаљи њихове интеракције, и тиме спецификује зона основног значења. У зони примера даје се реална семантичка реализација лексеми у примерима њихове актуелне употребе.

2.3. У делу који следи представимо обраду синонима у *Покушенију* према наведеним зонама лексикографског описа. Преглед изводимо на примеру глагола типа *молити*. Решења у обради грађе која су дата у *Покушенију* биће представљена у изворном облику, али интерпретирана као компоненте једног целовитог модела анализе. Поменути модел реализује се у оквиру концепта системске лексикографије (Апресјан и колл. 1999–2003; Апресян 2008).

3. Глаголи типа *молити*: интерпретација и коментари

Глаголи типа *молити* спадају у глаголе говорних актова са значењем наговарања (Апресјан и колл. 2003: 309). Имају опште значење, обраћати се некоме на леп начин са предлогом / жељом да нешто учини или предузме⁴. Реч је о глаголима сложене семантике, који подразумевају спецификацију концепта субјектове *жеље* молбом или питањем упућеним адресату.

3.1. У *Покушенију синонимног речника*, за прототипичног члана низа узет је глагол *молити*, а као његови синоними наведени су глаголи *умољавати*, *просити* и *припасти*.

3.2. Као што то показују његова лексикографска обрада и позиција у речничком чланку *Покушенија*, глагол *молити* садржи главне семантичке карактеристике своје синонимске групе. У зони значења, ментално стање субјекта укључује побуду ка деловању молбом, што се у *Покушенију* наглашава следећом формулацијом: Онај, који за што *моли*, може и побуђеније имати, зашто то иште (Поповић 1847: 26). Са друге стране, у комуникативно-прагматичкој

зони, употреба овог глагола подразумева однос наклоности адресата према субјекту, на основу чега се очекује повољан исход молбе: при свем том ослања се [молитељ] више на наклоност онога, коме се с молбом обраћа (ib.). Речнички опис имплицира и то да, у оквиру исте зоне, на равни односа између учесника у ситуацији субјекат стоји према адресату у подређеном или потчињеном односу: Молба претпоставља, да је онај, од кога што иштемо, нешто више од нас (ib.). Тај однос се додатно спецификује у зони примера, где се истиче да се, у позицијама субјекта и адресата, поред особа могу јавити и њихове метонимијске реализације: Суд *моли* Попечитељство за какво настављеније (ib.).

3.3. Суда према изведеној анализи, до реализације глагола *умољавати* у зони значења долази онда када, у домену начина на који се врши утицај, код адресата постоји обавезујући однос између молбе и њеног испуњења, тј. када и субјекат и адресат знају да је адресат обавезан на испуњење тога о чему молба говори. Однос обавезности у *Покушенију* се експлицира као претпоставка дужности: Онај, који другог *умољава*, претпоставља неку дужност код оног, од кога што захтева (ib.). Ово семантичко својство глагола *умољавати*, према формулацији у *Речнику синонима* Ј. Апресяна и сарадника, представља карактеристичну одлику његове перформативне употребе (Апресјан и колл. 2003: 310) – што се у *Покушенију* потврђује ноцијом менталног стања субјекта, које је у зони значења представљено као уверење у то да ће доћи до позитивног исхода: и прем да га [субјекат адресата] натерати не може, опет се нада, да ће му [овај] то учинити (ib.). У комуникативно-прагматичкој зони, на равни односа између учесника у ситуацији наглашава се да су субјекат и адресат равноправни или да је адресат подређен субјекту: умољаване пак [значи], да је [онај, од кога што иштемо] нама раван, или нижи од нас (ib.). Перформативност глагола *умољавати*, која је претходно наглашена типичним односом између учесника у ситуацији, додатно се прецизира у сфери употребе глагола: реч се ова употребљава у канцеларијском само слогу (ib.); као и у зони примера: Суд *умољава* други Суд, на пр. да преслуша какве сведоке (ib.).

3.4. До реализације глагола *просити*, према аутору *Покушенија*, долази у случају када се, у зони значења, уочава мотивација субјекта околностима у којима се затекао: *Проси* онај, који је у крајњој невољи (ib.). Из овог разлога, субјекат заузима потчињен однос према адресату, са мотивацијом да изазове његово сажалење и самилост: [*Проси* онај, који је у крајњој невољи] и све на милост другог полаже (ib.). Употреба овог глагола имплицира озбиљност ситуације и лоше последице по субјекат ако не дође до испуњења молбе, што се потврђује и у комуникативно-прагматичкој зони, којом се нека виша ин-

станца (суд, власт и сл.) експлицитно признаје за ауторитет: Из овог узрока, ко писмено за што моли, даје прошењене, и милости проси (ib.).

3.5. Спецификацију прагматичке зоне кроз лексичкограматичку спојивост глагола ове групе налазимо у обради глагола *припасти*, који се дефинише у контексту друштвеног односа између субјекта и адресата: *Припасти* молбом значи, да је онај, кога молимо, важан и велики човек (ib.).

3.6. Семантичку обраду синонимске групе глагола типа *молити* која је спроведена у *Покушенију синонимног речника* приказује табела на стр. 455:

3.7. На основу изложене табеле може се извести модел општег значења глагола типа *молити* у интерпретацији Ј. С. Поповића. Модел укључује ситуацију у којој се субјект обраћа адресату са предлогом, жељом или намером да нешто предузме, при чему такво обраћање имплицира да је молба упућена на леп начин, као и то да субјекат, експлицитно или имплицитно, признаје ауторитет адресата те да се налази у потчињеном положају у односу на њега:

ГЛАГОЛИ ТИПА *МОЛИТИ* (Поповић Ј. С. 1847)

Ситуација:

С МОЛИ А

(С се обраћа А + на леп начин + као ауторитету + са предлогом/жељом/намером да А нешто учини, предузме)

Аргументи:

С, А: особа или институција/организација

Спецификација концепта:

С *жели нешто молбом / питањем*

С *делује на емоције / морал / осећај дужности А*

С *је у потчињеном односу према А*

4. Закључак

4.1. На основу метаанализе обраде синонимске групе глагола типа *молити* која је спроведена у нашем раду, као и на основу комплементарног увида у друге синонимске групе у *Покушенију* (глагола типа *замолити*, *обманути*, *дати*, *добити*; именица типа *сиромаш*; придева типа *поносит*) може се извести следећи закључак. Иако је обрада синонимских група дата кроз неексплицитне зоне лексикографског описа, типови формулација који су примењени у објашњењу семантичког садржаја припадајућих лексема, као и врсте аргумената изложених при њиховој контекстуалној класификацији и указивању

Лематски низ		
<i>молити, умољавати, просити, припасти</i>		
Зоне лексикографског описа и формулације		
ГЛАГОЛ <i>МОЛИТИ</i>	ЗОНА ЗНАЧЕЊА	
	<u>ментално стање субјекта:</u> <i>побуда ка неком дејству:</i>	Онај, који за што <i>моли</i> , може и побуђеније имати, зашто то иште (...)
	КОМУНИКАТИВНО-ПРАГМАТИЧКА ЗОНА	
	<u>интеракција субјекта и адресата:</u> <i>наклоност адресата субјекту:</i>	(...) при свем том ослања се [молитељ] више на наклоност онога, коме се с молбом обраћа.
	<u>однос субјекта и адресата:</u> <i>подређеност субјекта адресату:</i>	Молба претпоставља, да је онај, од кога што иштемо, нешто више од нас (...)
	ЗОНА ПРИМЕРА	
Суд <i>моли</i> Попечитељство за какво настављеније.		
ГЛАГОЛ <i>УМОЉАВАТИ</i>	ЗОНА ЗНАЧЕЊА	
	<u>начин на који се врши утицај:</u> <i>обавезујући однос између молбе и њеног испуњења</i>	Онај, који другог <i>умољава</i> , претпоставља неку дужност код оног, од кога што захтева (...)
	<u>ментално стање субјекта:</u> <i>увереност у то да ће доћи до испуњења молбе</i>	(...) и прем да га натерати не може, опет се нада, да ће му то учинити.
	КОМУНИКАТИВНО-ПРАГМАТИЧКА ЗОНА	
	<u>однос субјекта и адресата:</u> <i>равноправност / подређеност субјекта адресату:</i>	(...) умољавање пак [значи], да је [онај, од кога што иштемо] нама раван, или нижи од нас.
	<u>сфера употребе:</u>	реч се ова употребљава у канцеларијском само слогу.
ЗОНА ПРИМЕРА		
Суд (...) <i>умољава</i> други Суд, на пр. да преслуша какве сведоке.		
ГЛАГОЛ <i>ПРОСИТИ</i>	ЗОНА ЗНАЧЕЊА	
	<u>начин на који се врши утицај:</u> <i>околности у којима долази до молбе:</i>	<i>Проси</i> онај, који је у крајњој невољи (...)
	<u>начин на који се врши утицај:</u> <i>ментално стање субјекта:</i>	(...) и све на милост другог полаже.
	КОМУНИКАТИВНО-ПРАГМАТИЧКА ЗОНА	
<u>однос субјекта и адресата:</u> <i>потчињеност субјекта адресату:</i>	Из овог узрока, ко писмено за што моли, даје <i>прошењене</i> , и милости проси.	
ГЛАГОЛ <i>ПРИПАСТИ</i>	КОМУНИКАТИВНО-ПРАГМАТИЧКА ЗОНА	
	(уз именицу <i>молба</i>) <u>однос субјекта и адресата:</u> <i>потчињеност субјекта адресату:</i>	<i>Припасти</i> молбом значи, да је онај, кога молимо, важан и велики човек.

на међулексемске разлике, потврђују претпоставку да је у *Покушенију* Ј. С. Поповића спроведена логички добро заснована и аналитички доследно спроведена анализа синонима. Ову констатацију потврђује и чињеница да је при речничком опису глагола типа *молити* исцрпен највећи део инвентара њихових семантичких разлика познат савременој системској лексикографији.

4.2. Све изложено говори у прилог томе да је Ј. С. Поповић, својим *Покушенијем смислосродног (синонимног) речника* из 1847. године, у српску дескриптивну лексикографију половине 19. века унео значајне новине у посматрање синонимије као системске студије о значењу и употреби речи у језику.

Литература:

Апресјан и кол. 1999–2003: Апресјан, Ј. Д. и колл. *Новый объяснительный словарь синонимов русского языка*, вып. 1–3. Москва: Языки славянской культуры.

Грицкат 2004: Грицкат Радуловић, И. Из проблематике синонимије у српској филологији. – *ГЛАС СССХСVIII Српске академије наука и уметности, Одељење језика и књижевности*, књ. 20. Београд: САНУ, 11–17.

Жуњић 2014: Жуњић, С. *Историја српске филозофије*. Београд: Завод за уџбенике.

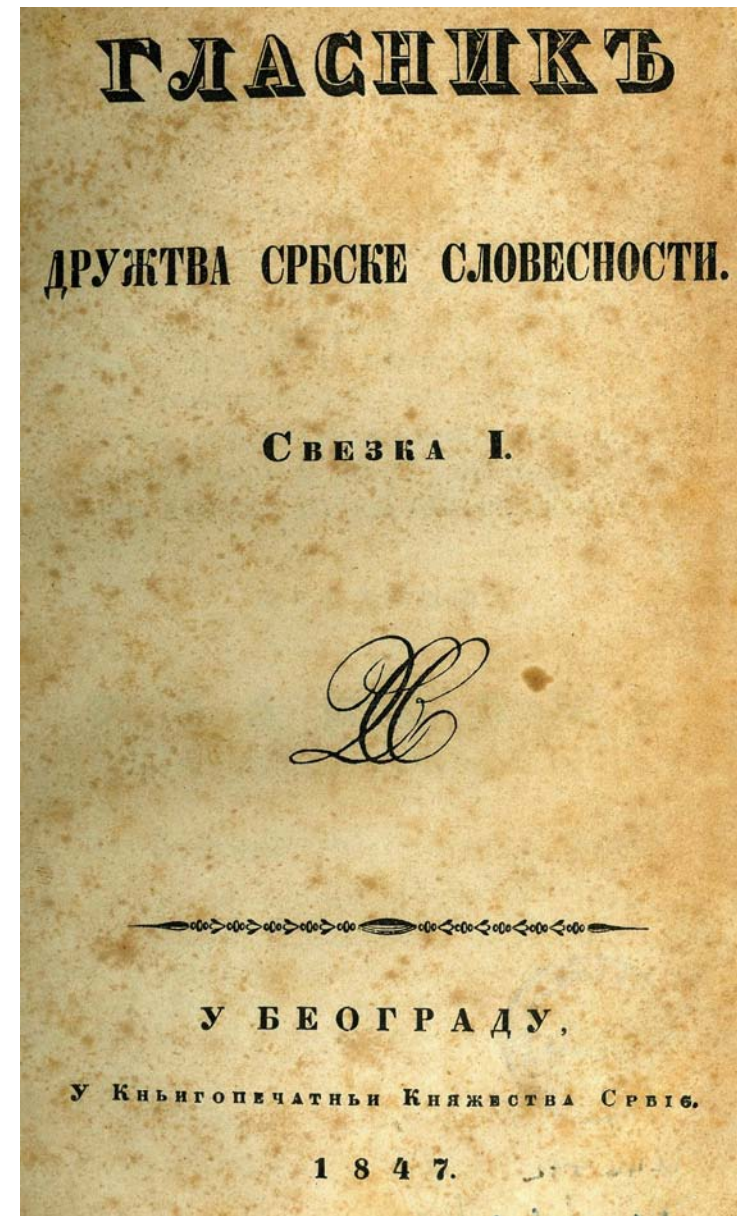
Крестић – Станић 2011: Крестић, В. – Станић, М. (ур.) *Записници седница Друштва српске словесности 1842–1863*, књ. 1–2. Београд: Архив Српске академије наука и уметности.

Поповић 1847: Поповић, Ј. С. *Покушеније смислосродног (синонимног) речника*. – *гласник Друштва српске словесности*, свеска 1. Београд: Друштво српске словесности, 25–29.

Апресјан 2008: Aprésjan, J. *Systematic Lexicography*. Oxford: Oxford University Press.

Krug 1819: Krug, W. T. *Logik oder Denklehre*. Zweite Auflage. Königsberg: August Wilhelm Unzer.

Прилог 1. *Покушеније синонимног речника* Ј. С. Поповића, Београд, 1847: Насловна страна, „Предговор“, глаголи типа *молити*.

4. ПОКУШЕНІЕ СМЫСЛОСРОДНОГЪ (СИНОНИМНОГЪ) РЪЧНИКА.

ПРЕДГОВОРЪ.

Ръчи су знацы, којима наша понятія изражавамо. Као што се понятія развију, тако се и рѣчи плоче, и стално добију у народу опредѣленіе. У свакомъ езыку има рѣчи, које се првѣмъ погледомъ чине, да су еднаке; али кадъ се дуже о њима мисли, примѣчава се потајна њѣка разлика. Тако на пр. *добити* и *пріймити* чини се да значе едно исто, и опетъ, кадъ ии добро разгледимо, наћићемо черту њѣку, која ии по понятіяма оддвaja. За доучити ову разлику, морамо рѣчи, тако рећи, цѣпати, означай сваке стално опредѣлити, предмете, на које се односе, добро свѣжбати; и то е задатакъ слыслосродногъ рѣчника. Оваково разчленяванъ рѣчи водѣ насъ къ болѣмъ познаваню езыка.

Молиги, умољавати, просити, припасти. Онай, кои за што *моли*, може и побућенія имати, зашто то иште, при свемъ томъ ослања се више на наклоностъ онога, коме се съ молбомъ обраћа. Онай, кои другогъ *умољава*, предпоставля неку дужностъ кодъ оногъ, одъ кога што захтѣва, и премъ да га натерати не може, опетъ се нада, да ће му то учинити. Но рѣчь се ова употребљава у канцелларійскомъ само слогу. *Молба* предпоставля, да е онай, одъ кога што иштемо, њѣшто више одъ насъ, *умољванъ* пакъ, да е нама раванъ, или нижій одъ насъ. Тако Судъ *моли* Попечительство за какво наставленіе, а *умољава* другій Судъ, на пр. да преслуша какве свѣдоке. *Проси* онай, кои е у крайной невољи, и све на милость другога полагаже. Изъ овогъ узрока, ко писмено за што моли, дае *прошеніе*, и милости проси. *Припасти* молбомъ значи, да е онай, кога молимо, важанъ и великій човекъ.